

Vysoké učení technické v Brně
Fakulta výtvarných umění

Habilitační práce

Obor Výtvarná tvorba

Jirko pracuj!

MgA. Jiří (Jirka) Skála, Ph.D.
2024

Habilitační práce Jirky Skály sestává z deseti projektů, které vznikly v rozmezí let 2014 až 2023. Skála se v tomto výběru snaží poukázat na dvě dlouhodobé tendenze ve své umělecké a pedagogické praxi.

Za prvé se jedná o postupný odklon od participativních tendencí v jeho práci k uměleckému výzkumu a k médiu textu a fotografie. Zatímco první vybraná práce (*Litanie prekariátu*, 2014) je stále participativním projektem navazujícím na Skálovu předchozí práce jako *Třetí skupina předmětů* (2012) nebo *Fyzické cvičení s digitálním obrazem* (2013), poslední práce v tomto výběru (*Hranice příležitostí*, 2023) je již uměleckým výzkumem s přesahem do sociologie a příbuzných humanitních oborů.

Tato téměř nepostřehnutelná změna ve Skálově umělecké praxi souvisí s druhou tendencí, která se týká kritického aparátu, jejž využíval k realizaci těchto deseti uměleckých děl a projektů.

V první polovině minulé dekády se ve své umělecké praxi opíral o velmi neurčitý pocit odcizení a sociální nejistoty (*Litanie prekariátu*, 2014). Následně svůj zájem obohatil o teorii terciárního času Guy Standinga (*Mezi agorou a arénou*, 2015, *Hřiště, dokumenty volného času, nehonorované práce, rekrece a lenosti*, 2016 a *Žánry každodennosti*, 2017). Poté se jeho zájem přesunul k důslednému ohledávání široké palety lidských aktivit (*Umělecká práce a další aktivity*, 2017, *Ve stínu lva*, 2018, kniha *Litanie prekariátu*, 2019 a *Lidské aktivity*, 2019). Ke konci vymezeného období se začal věnovat teoriím kulturního a sociálního kapitálu. Skála si v průběhu oněch deseti let uvědomil, že umělecký svět a většina lidských činností je definována širokým spektrem symbolického kapitálu. Z tohoto důvodu mezi lety 2019 a 2023 strávil většinu času prací na uměcko-sociologickém výzkumu *Hranice příležitostí*. Ten vyšel knižně v nakladatelství NAVU v průběhu loňského roku.

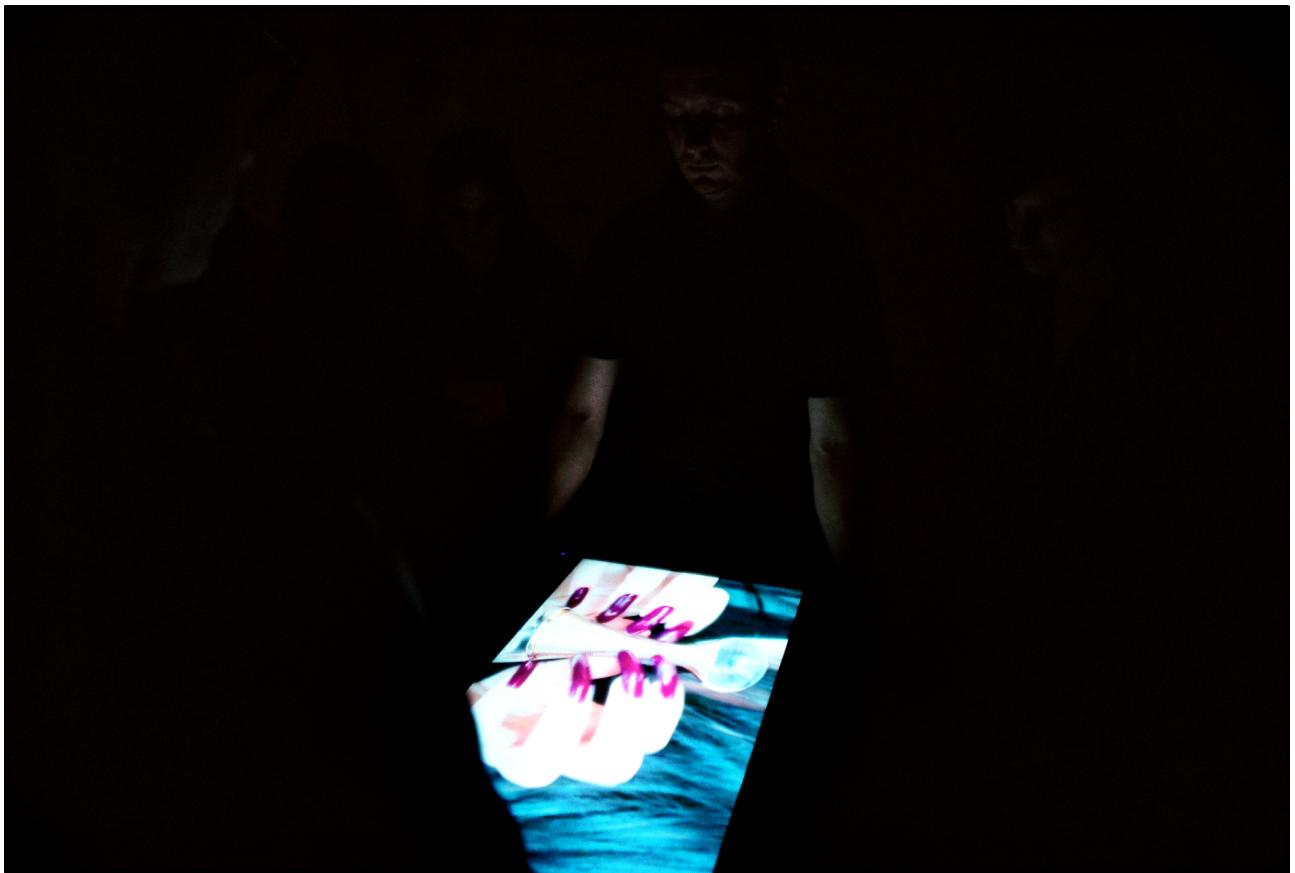
Díky této zkušenosti získal jeho kritický aparát finální podobu, na jehož základě je Jirka Skála schopen řešit problematické situace, na něž v rámci své umělecké praxe neustále naráží. Zároveň je schopen jasně strukturovat a aplikovat mezigenerační předávání uměleckých kompetencí v rámci vysokého uměleckého školství.

Litanie prekariátu, 2014

fyzické cvičení s digitálním obrazem

ve spolupráci s Michalem Cábem, Lukášem Hofmannem, Tomášem Kajánkem a Ondřejem Kopřivou

Akci provádí skupina osmi lidí, kterou tvoří jeden uvaděč, jeden průvodce, čtyři vystupující a dva lidé, co drží televizi s obrazy plné obdivu, voyerství, college rules a telecomputingu. Většinu z nich lze nalézt na YouTube. Přičemž v jejich estetice a smyslu již nelze rozlišovat jedinečné, autentické projevy od těch které vykonáváme pro obživu, z nutnosti. V těchto videích se stírá hranice mezi časem seberealizace a časem práce. Vše se děje najednou. Litanie zkoumá vztah aktérů i diváků k videím tohoto druhu. Skrže nejrůznější zcizovací efekty, jakými jsou například kritický komentář, autorský výběr audio-vizuálních obrazů, jejich kolektivní sledování a předčítání komentářů youtube uživatelů.

Mezi agorou a arénou, 2015

participativní práce, mapování terciálního času

ve spolupráci s Tomášem Uhnákem

představení tohoto průzkumu proběhlo na konci října 2015 v pražské galerii INI

Během přednášky 2. listopadu 2011 na Mount Holyoke College vyzval britský sociolog Guy Standing přísedící studenty k výzkumu terciárního času.

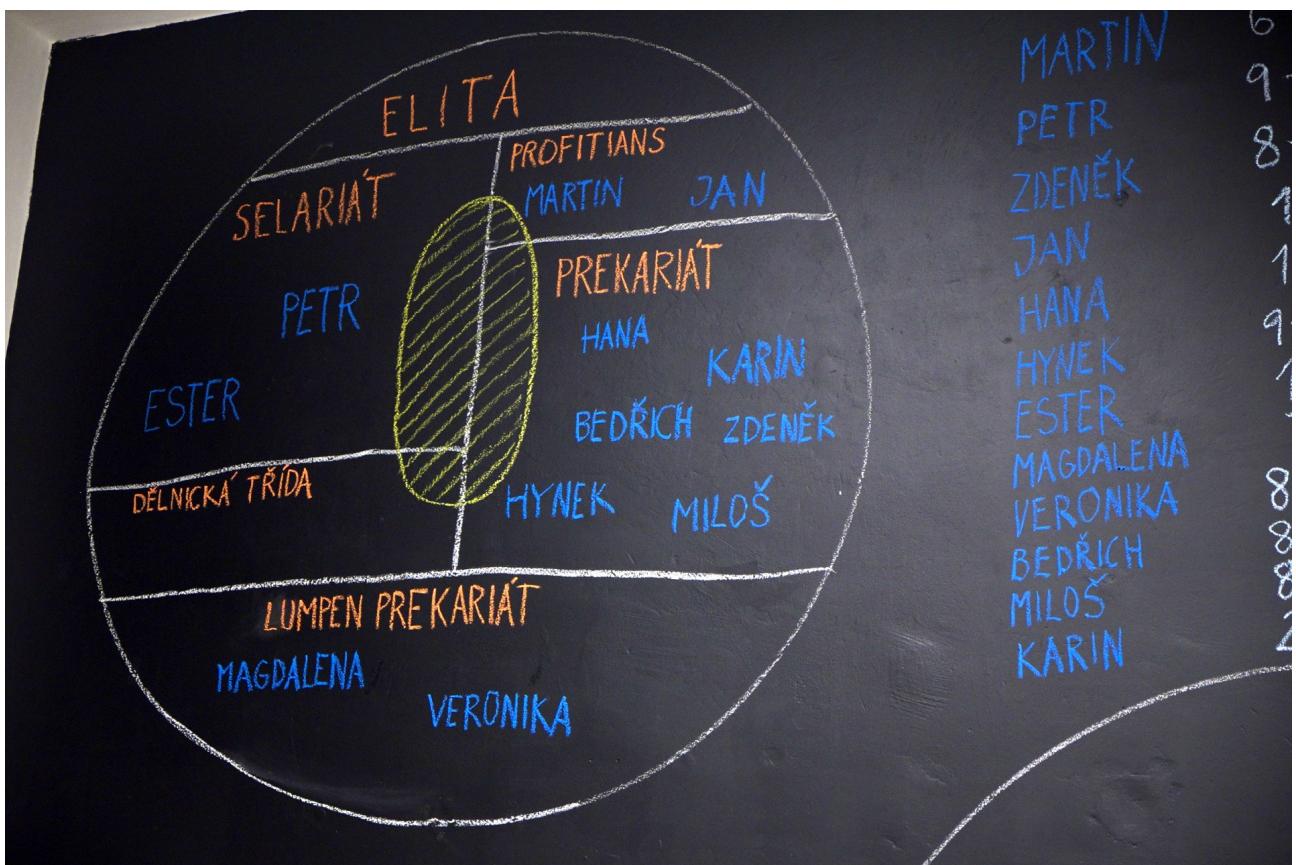
Tímto termínem Standing označuje pojetí času, které začíná v posledních třech dekádách dominovat našim společnostem. Domnívá se, že světová populace již nezažívá čas v přesně vymezených časových blocích, jako osm hodin práce, osm hodin volnočasových aktivit a osm hodin spánku, ale zažívá jej podle společenských hodnot a životní zkušenosti humanitně orientovaných tříd, které mají tendenci rozvolňovat a transformovat vztahy mezi různými lidskými činnostmi.

Jirka Skála se s Tomášem Uhnákem rozhodli přijmout Standingovu výzvu a uskutečnit výzkum, ve kterém se pokusili ověřit teorii terciárního času.

Výsledkem je kvantitativní výzkum pražské populace. Mluvili s lidmi z ekonomických elit – s vysoce honorovanými manažery, s právníky, s podnikateli a s kvalifikovanými profesionály. Dále se zaměřili na soudobý prekariát, na ženy v domácnosti a na sociálně vyloučené skupiny obyvatel.

V otázkách se soustředili především na volnočasové aktivity skrze něž je možné pochopit dlouhodobou proměnu hodnotových očekávání v našich společnostech k termínům jako: kolektiv, rodina a individuum.

Dozvěděli se, že lidé neumí o svém volném čase mluvit. Jsou schopni popsat, čím se živí, jaký druh práce vykonávají, ale nejsou schopni definovat svůj volný čas; zápasí s ním. Nevědí co s ním. Raději pracují či prokrastinují, než aby se zabývali svým volným časem. Ten totiž potřebuje být naplánován a realizován, vyžaduje aktivní zapojení jednotlivce, po kterém vyžaduje jak koncentraci tak altruismus.

Hřiště, dokumenty volného času, nehonorované práce, rekreceace a lenosti,

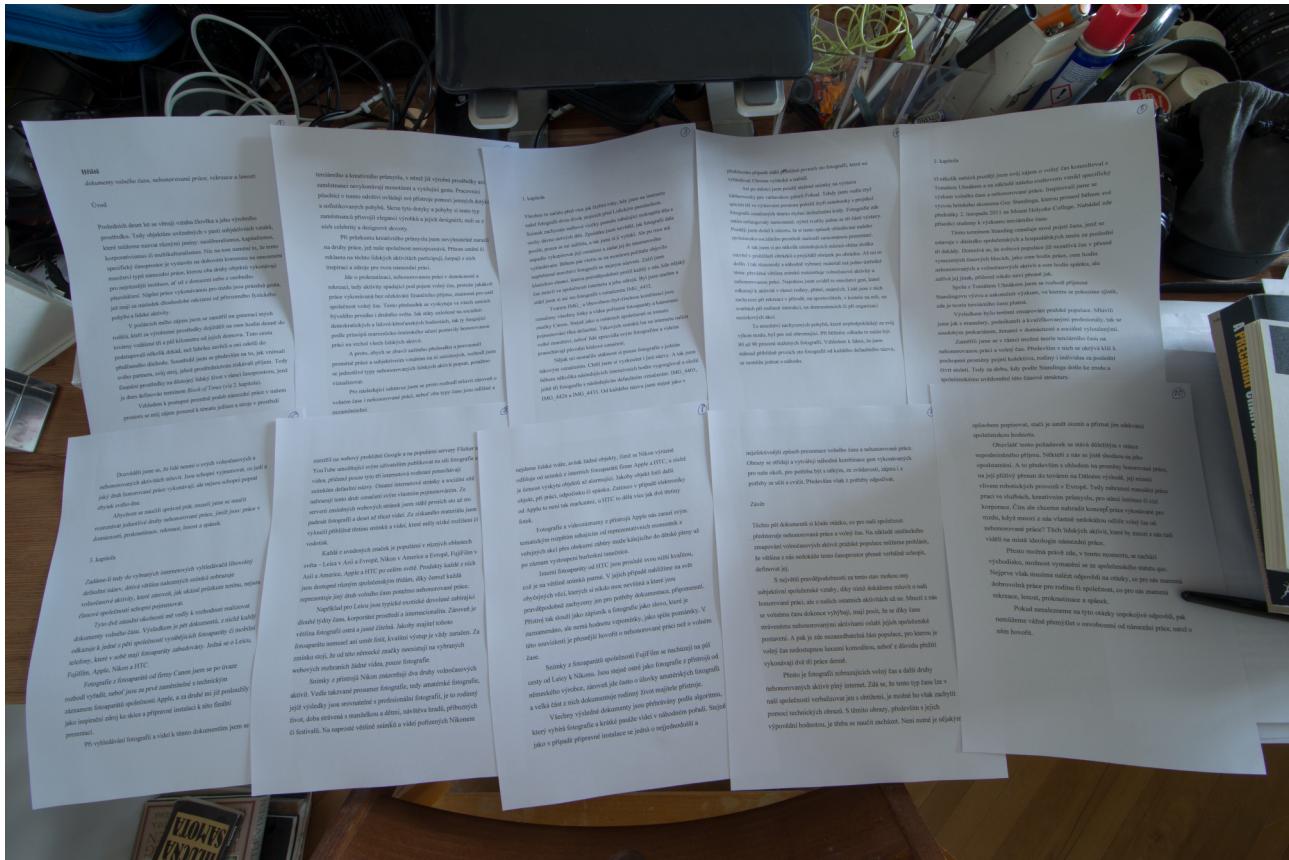
2016

časo-prostorová esej

audio-vizuální instalace, fotografie, veřejné čtení (text vznikl ve spolupráci s Tomášem Uhnákem)

Práce vychází z rozsáhlého obrazového materiálu, jehož jednotícím prvkem jsou defaultní názvy. Konkrétně se jedná o tyto technické označení: IMG_4432, DSCF4432, IMAG4432, L1004432 a DSC_4432. Těmito kódy jsou opatřeny snímky a videa pořízené fotoaparáty a chytrými telefony značky Apple, FujiFilm, HTC, Leica a Nikon. Snímků nesoucích tyto označení lze na internetu nalézt nepřeberné množství, neboť lidé zpravidla své fotografie nepřejmenovávají a nechávají jim původní kód. Zadáte-li do internetového vyhledávače zmíněné defaultní názvy, během zlomku sekundy se vám na monitoru objeví zdánlivě nekonečná řada obrazů lidí, zvířat, věcí či přírody ze všech částí světa. Každá značka fotoaparátů je totiž populární někde jinde: Leica v Asii a Evropě, Nikon v Americe a Evropě, FujiFilm v Asii a Americe, Apple a HTC po celém světě. Zároveň jsou jednotlivé produkty dostupné různým společenským třídám.

I přes maximální různorodost materiálu zachycuje převážná většina snímků volný čas a nehonorovanou práci. Tyto lidské aktivity jsou jejich ústředním tématem. Tato práce si proto klade otázku, co pro naši společnost nehonorovaná práce a volný čas znamená? Tyto časoprostory sice dnes nedokážeme přesně uchopit, natož jej přesně definovat, ale přitom je jich plný internet. Je možné, že právě zde, v tomto momentu se nachází východisko, možnost vymanění se ze společenského statutu quo vystavěného na adoraci honorované práce. Dokud si neodpovíme na to, co pro nás znamená volný čas a nehonorovaná práce, pak nelze vážně přemýšlet o osvobození od dominance honorované práce, natož o něm hovořit.

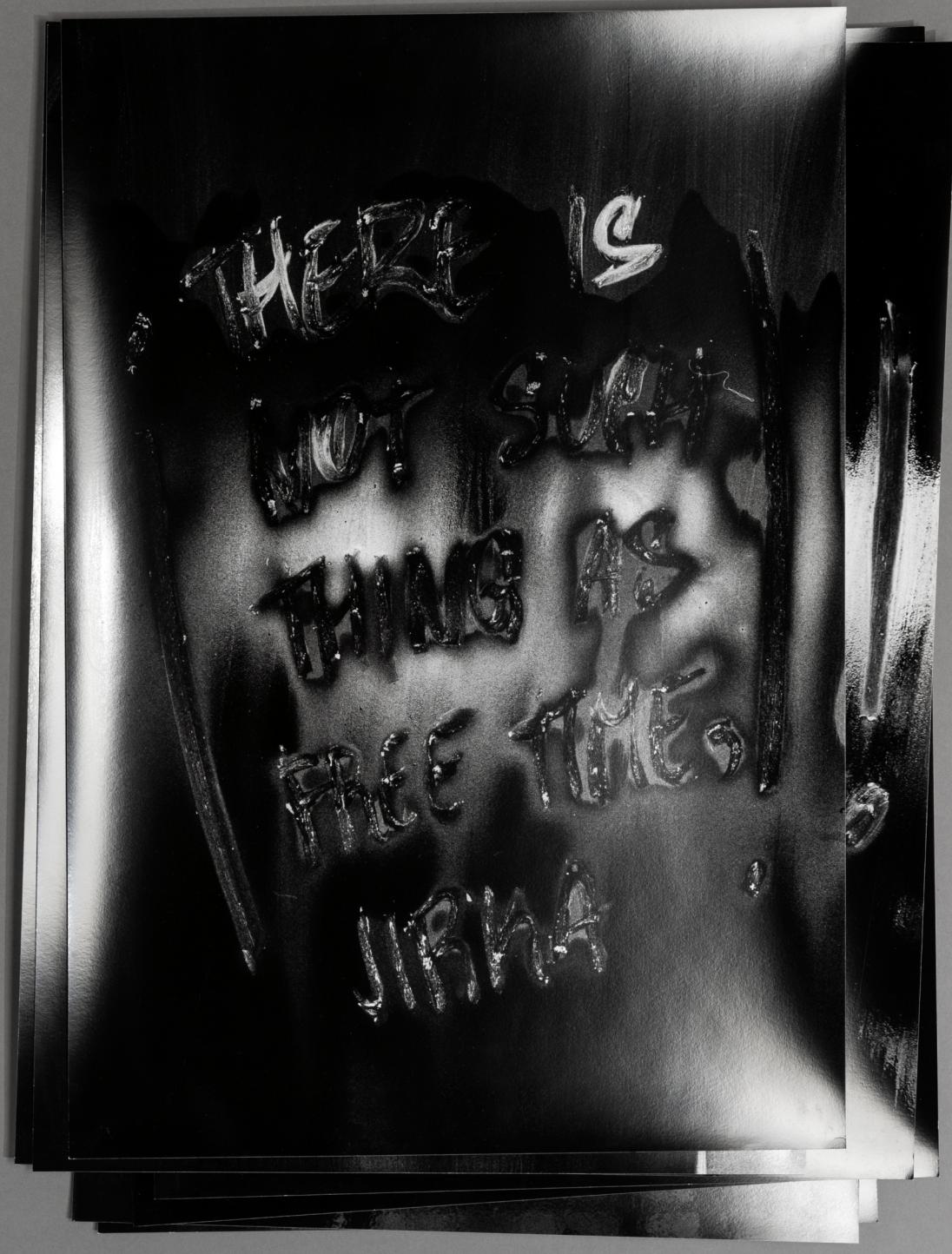
Žánry každodennosti, 2017

1. část, série 6 fotografií, Lambda print, 120x90 cm

2. část, série 7 fotografií, ruční černobílé zvětšeniny, 60x40 cm

S nárůstem sektoru služeb a s pronikáním digitálních technologií do našich životů se mění typy práce, jenž vykonáváme. Jedním z prvních projevů těchto společenských procesů je možnost většinu lidských aktivit realizovat na stejném místě ve stejný čas. Centra našich měst jsou plná kanceláří a kaváren, v nich je možné vidět jednotlivce sehnuté nad zářivými obrazovkami přenosných počítačů, tabletů či chytrých telefonů. Je těžké rozlišit jaký typ lidské činnosti tito lidé vykonávají. Pracují? Vyřizují neodkladné věci pro rodinu či kamarády? Nebo pouze prokrastinují či konzumují hudbu, filmy, televizní seriály? Tato každodenní činnost se stala žánrovým jevem, jedním z prvků urbánní krajiny. V ní se zbytky zemědělských usedlostí a novodobých parků spájí s industriálním dědictvím posledních dvou století. Přičemž si většina z nás pohodlně hoví v omšelé ideologii devadesátých let minulého století. Co nás tedy nutí pravidelně pracovat? Pravděpodobně několik morálních příkazů, které jsou do našich myslí doslova vypálené. Provází nás velmi dlouho, skoro už od zrození historie. Jako například: Jirko, pracuj!

CATCHING
FOR
CANDY
WITH
A PRAYER
JOB
WIRKA

Umělecká práce a další aktivity, 2017

externí hard drive 1TB a serie 10 fotografií (Lambda print, 120x90 cm a 60x40 cm)

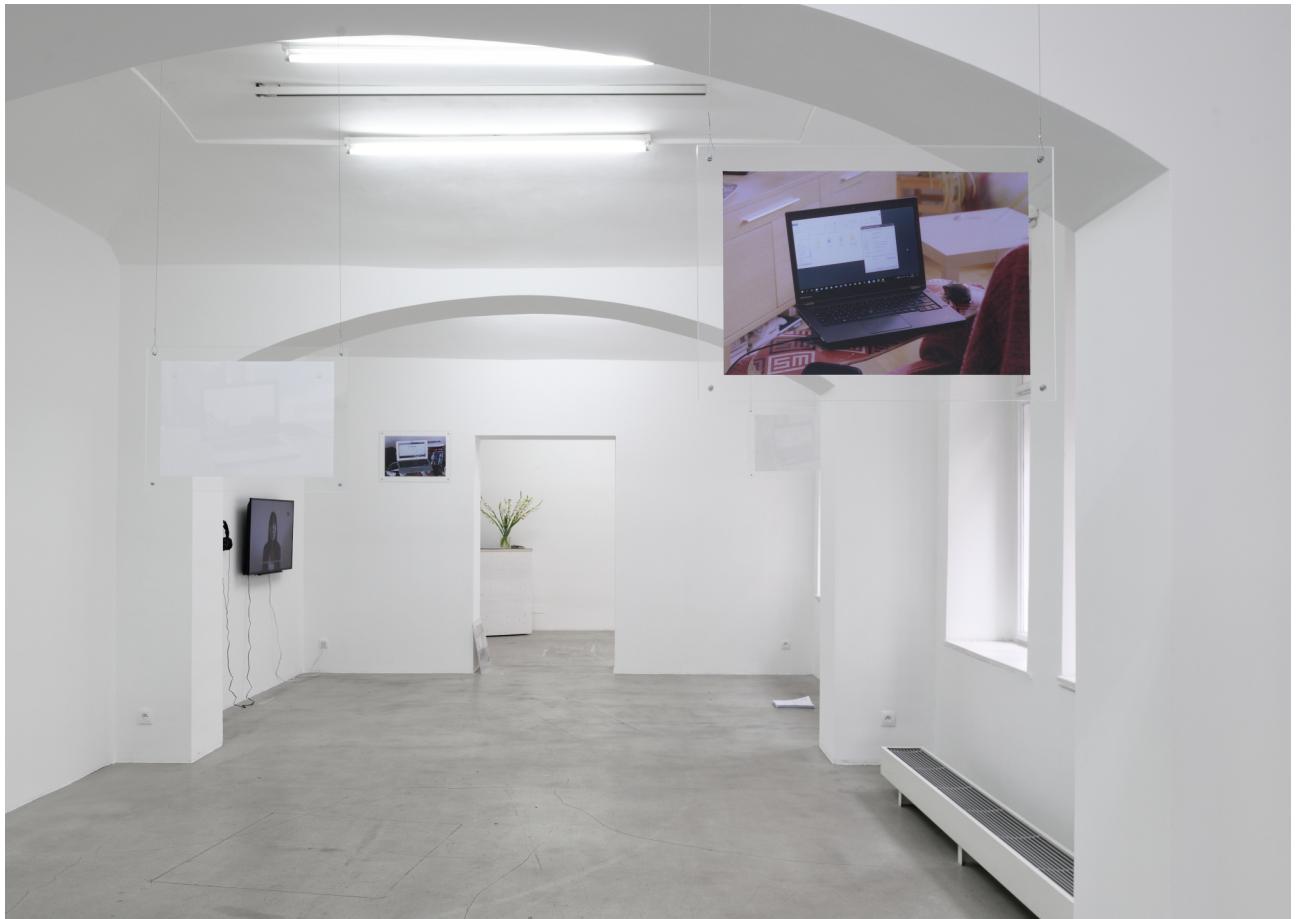
Po několika letech výzkumu volného času a umělecké práce si Jirka Skála zakoupil externí disk od firmy Western Digital s datovým obsahem 1 TB, zformátoval ho a přesunul na něj veškerá svá data a začal je přeukládat podle předem daného plánu. Některé složky smazal a jejich obsah rozdělil a vložil do nových. S nesčetnými doteky na klávesnici a na myši mu začal vznikat nový typ archivu.

Jeho základní strukturu tvoří osm složek, které se po připojení externího disku objeví na obrazovce počítače: Honorovaná práce, Lenost, Nehonorovaná práce, Organizované vzdělávání, Prokrastinace, Rekreace, Spánek a Volný čas. Dvě z osmi položek jsou prázdné. Má je v harddisku pro připomenutí lidských aktivit, jež nebyly plně zasaženy kybernetickou revolucí a jež nás činí plnohodnotnými lidmi, tedy Lenost a Spánek. Zbylých šest je plných údajů a informací. Všechny dohromady odkazují k nejdůležitějším lidským činnostem, jaké se vyskytují v naší společnosti. Část z nich funguje ve dvojicích, jako například: honorovaná práce a nehonorovaná práce, volný čas a rekreace, lenost a prokrastinace. Další fungují samostatně, jako organizované vzdělávání a spánek. Nevyžadují partnera, jejich společenský protipól.

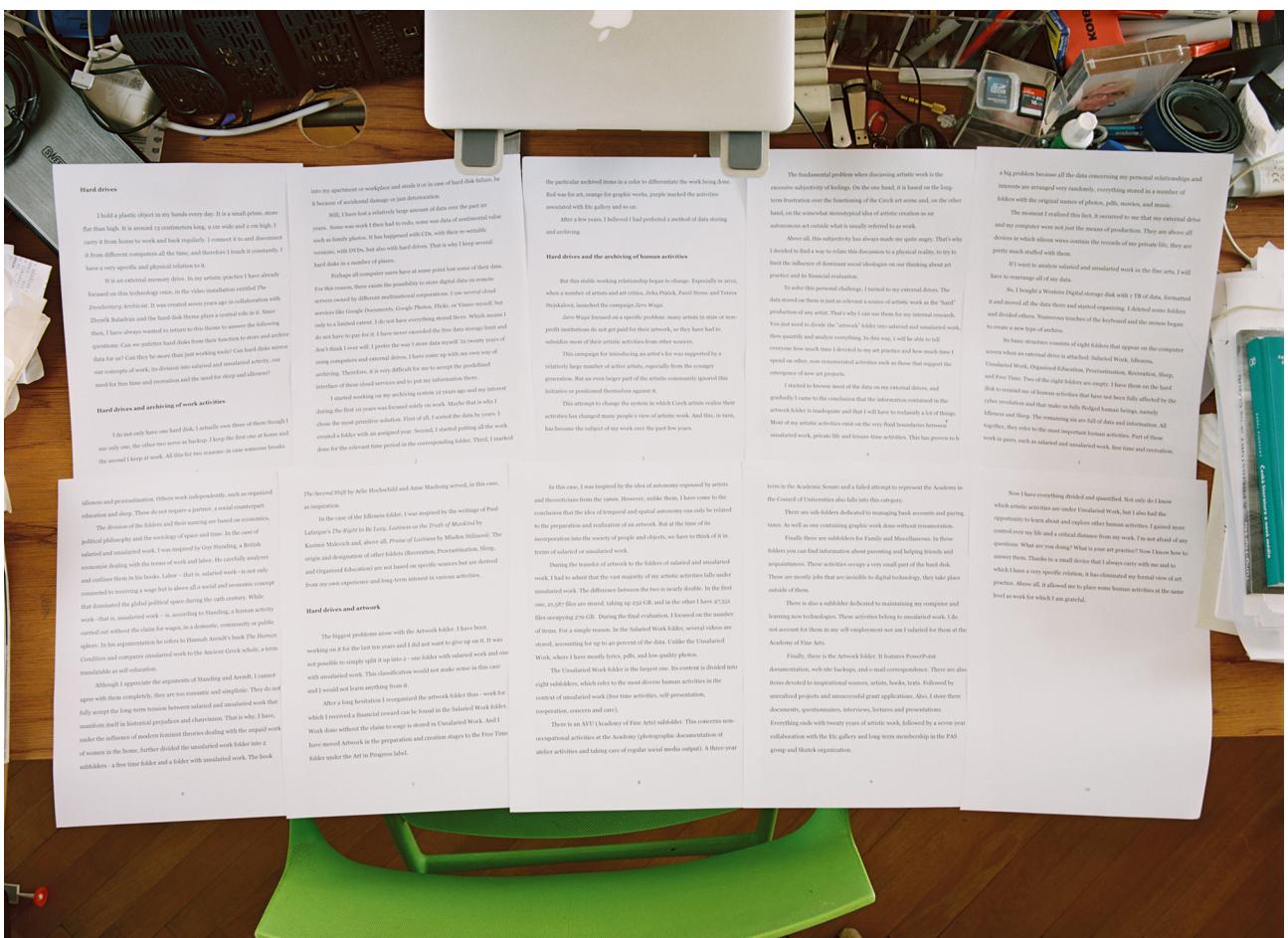
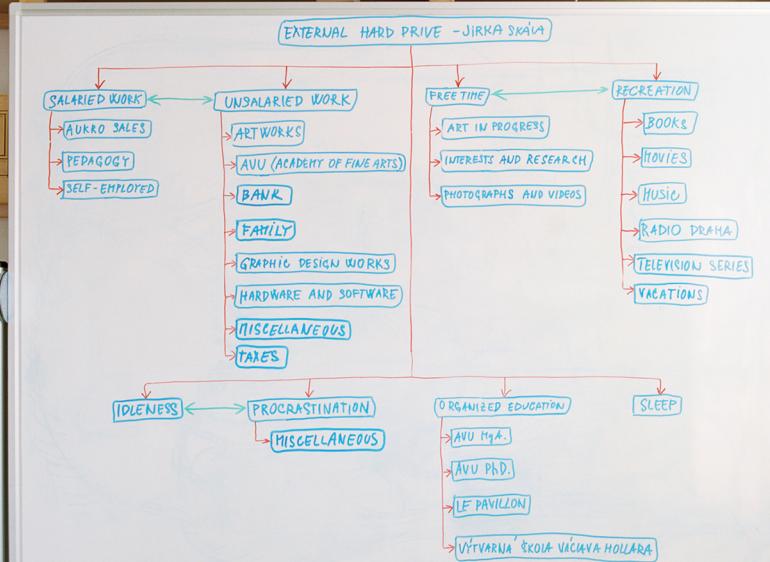
S tímto konkrétním harddiskem pojí Skálu velmi specifický vztah. Umožnil mu zbavit se formálního pohledu na uměleckou práci. Především mu umožnil postavit některé lidské aktivity na stejnou úroveň jako práci. Za což je mu vděčný.

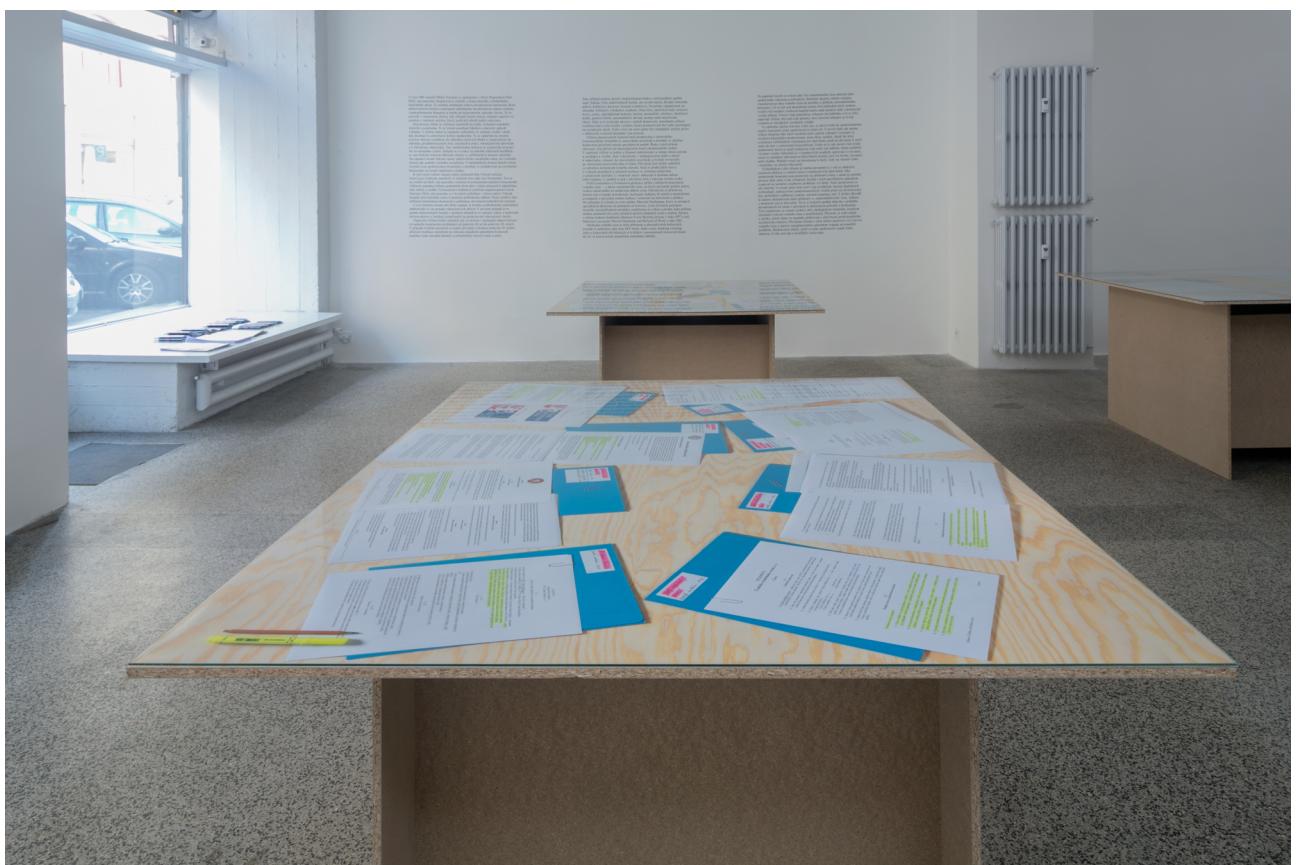

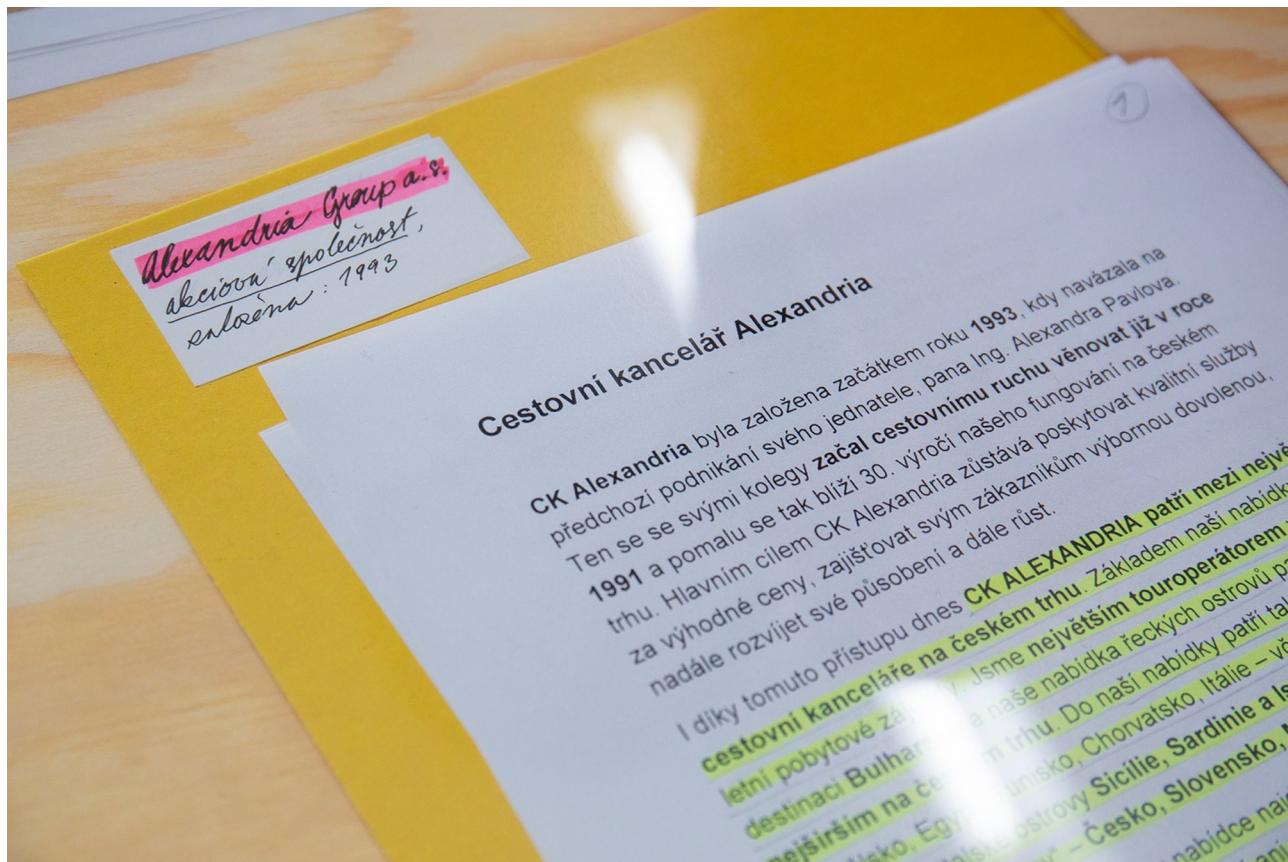

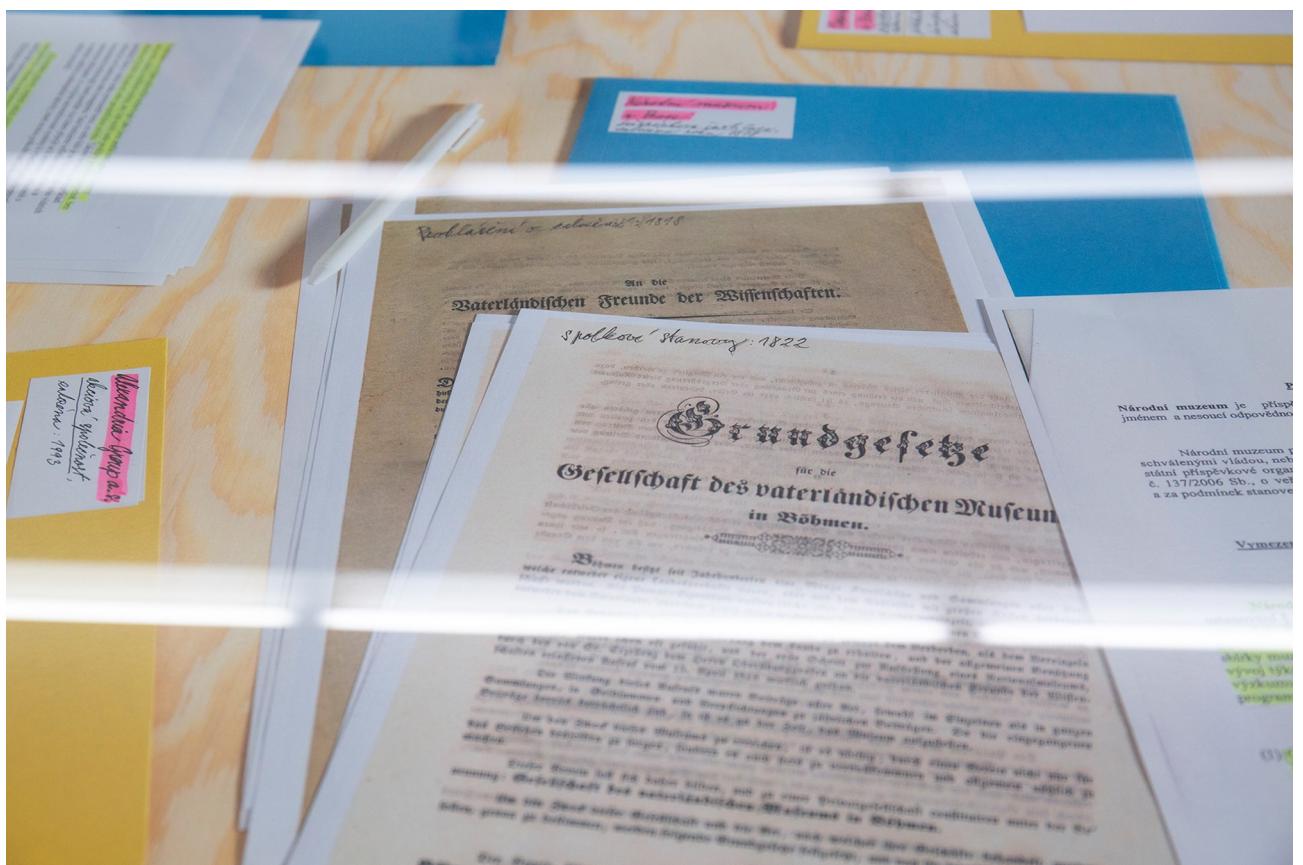
Ve stínu lva, 2018

6 fotografií, inkjet print na papíře, 150x120 cm

Projekt Ve stínu lva vznikl ve spolupráci s Fotograf festivalem, se kterým Jirka Skála sdílel téma ne-práce. Přistoupil k němu z pohledu neproduktivního času. Určitého časového bloku, který byl modernismem definován jako společensky nutný prostor odpočinku, osobního rozvoje a utužování kolektivního vědomí. Především ho zajímalo jak se volný čas definoval a měnil v českém a moravském prostředí v posledních dvou stoletích. Z obšírné skupiny volnočasových institucí, spolků a hnutí vybral reprezentativní vzorek 38 subjektů, které následně rozdělil do šesti kategorií, podle jejich společenského, kulturního a sociálního zaměření. Tyto ideologické a organizační rámce jsou prezentovány skrze šest velkoformátových fotografií stanov, zakládacích listin, zákonů a prohlášení. V reprodukčních jednotlivých dokumentech jsou barevně označeny ty věty a odstavce, které definují zaměření samotné instituce. Z důvodu přehlednosti a čitelnosti jsou tyto dokumenty o 10 % postprodukčně zvětšeny.

Litanie prekariátu, 2019

kniha, 500 kusů

vydalo Nakladatelství AVU

Publikace Litanie prekariátu představuje výběr uměleckých aktivit z let 2011 až 2015. Jedná se převážně o dokumentace participativních akcí, které Jirka Skála po dobu pěti let realizoval v rámci dvou internetových blogů: Třetí skupina předmětů a Konfrontační čtení. Tyto aktivity spojovala snaha o nalezení kritické percepce výrobních vztahů v rámci znalostních ekonomik. V publikaci také naleznete dva eseje v nichž se pokusil o shrnutí tohoto období a o definování možných emancipačních strategií, které by umožnily uživatelům digitálních technologií a infrastruktury vymanit se z jejich vysoce prekarizované životní situace.

adiblaši, Jakub Albin, Hynek Alt, Amna's Diary, iátu, Audio Unbox, BagBible, Befnoed, Jakub Benda, Michal e2988, Charlie Brooker, Petr Brožka, Bullshido.net, Michal řowan, Aleš Čermák, Will Dailey, David Daw, Deysa Diaz, řana Doležalová, Drama Queen, drnspor, Miklós Erhardt, Feige, Britney Fitzgerald, David Di Franco, geoidesic, william uCFX, Jakub Hanyás, Lukáš Hofmann, Radek Hořínek, Tadeáš Chu, Ivan, Filip Jakš, Tomáš Kajánek, Katherine Kastner, řva Končalová, Kateřina Konvalinová, Ondřej Kopřiva, Pavel káta Kulíková, lampizator.eu, Radim Langer, Lindsey Leigh, Jiří an, mixmouses, Bára Mrázková, Mustered Lady, myparrots1, řn, obertLafac, outseeker, Štěpán Pech, phil23, Marek Přikryl, Jiří Ptáček, RealPapaPit, redshirtsarah, Ken Rockwell, Jiří Sikora, Pavel Sterec, Jana Sárová, Evžen Šimera, Přemysl řtětina, Adéla Táubelová, TheAngryGrandpaShow, Jan řVavrečka, ViralVideoLab, Milan Vojtek a Jiří Žák

V této publikaci naleznete výběr mých uměleckých aktivit z let 2011 až 2015. Především se jedná o texty, scénáře konfrontačních čtení a dokumentace participativních akcí, které byly po dobu pěti let publikovány na dvou internetových blogzech: Třetí skupina předmětů a Konfrontační čtení. Jmenované aktivity spojuje snaha o nalezení kritické percepce kyberprostoru. Spoluautorství knihy náleží všem, jejichž texty, fotografie či videa jsem zahrnul do svých scénářů, a stejně tak těm, kteří mi fyzicky asistovali při jejich veřejných realizacích nebo pomáhali v rámci akci ve Studiu Letná. Bez jejich dobrovolné či prekarizované aktivity na veřejnosti a na internetu by kniha nemohla vzniknout. Nese jejich stopu a já jim tímto děkuji.

Jirka Skála

This way, the unboxing was successfully incorporated into the retail system. Subjecting it to a critical review, we can identify the way the marketing strategies exploit the human touch. Taking into account the success of teleshopping and unboxing, we can even think of our society as the Society of Touch. As if the few hundred years old body, born from the womb of the Industrial Revolution, weary and sweaty, could finally repose on a chair and use a "mere" touch to make a living.

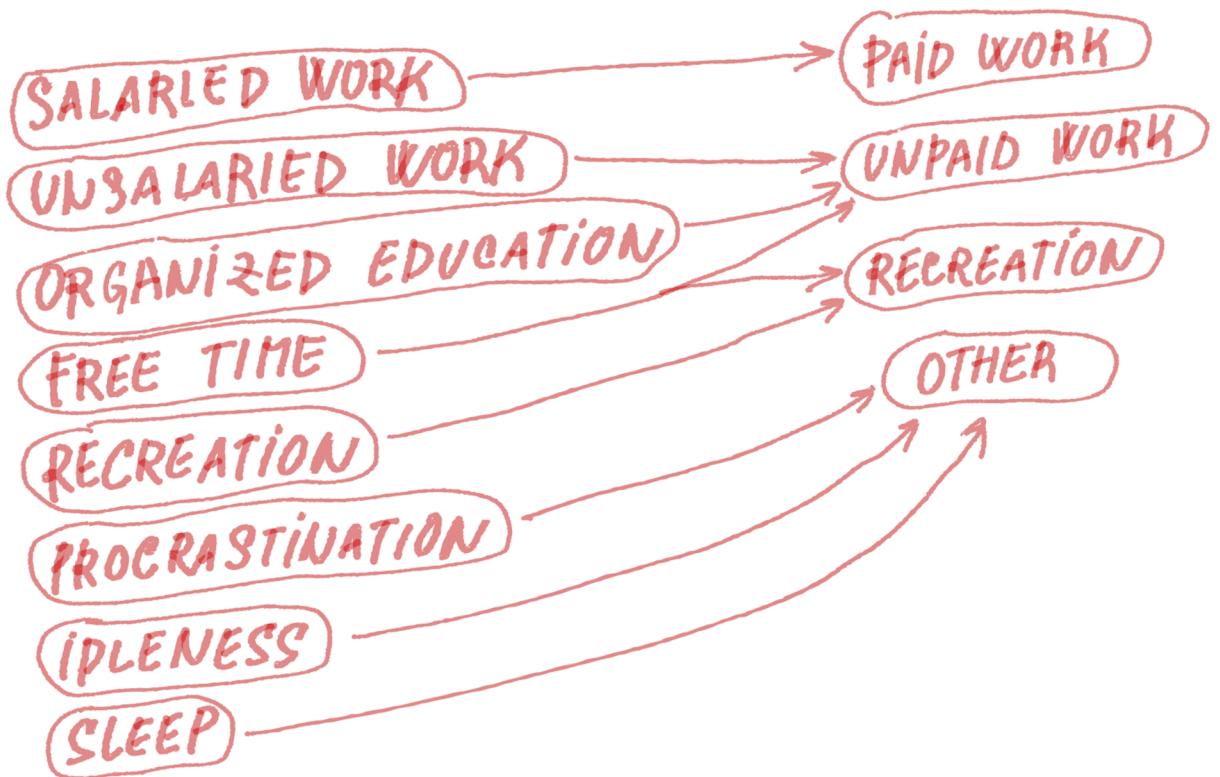
globalmindent, GAUFE ECM 47 unboxing
<http://www.youtube.com/watch?v=sGfKkuuhI4o>
(ref. November 6, 2012), author's archive

Lidské aktivity, 2019

počítačový program a webové rozhraní (www.humanactivities.cz)
ve spolupráci s Jakubem Valentou

Aplikace "Lidské aktivity" umožňuje skladovat a monitorovat data uložená v osobních počítačích typu stolních stanic anebo notebooků, používající operační programy Windows, Mac OS a Ubuntu. Tento softwarový nástroj nenahlíží na problém digitální archivace z úhlu produktivity, ale z hlediska placené či neplacené práce. Jeho účelem je oddělovat tyto dvě položky od sebe a emancipovat uživatele od soudobých ideologií sebekontroly a sebeobětování, z nichž ve skutečnosti profituje někdo jiný: klient, zaměstnavatel, nadnárodní korporace či státní aparát.

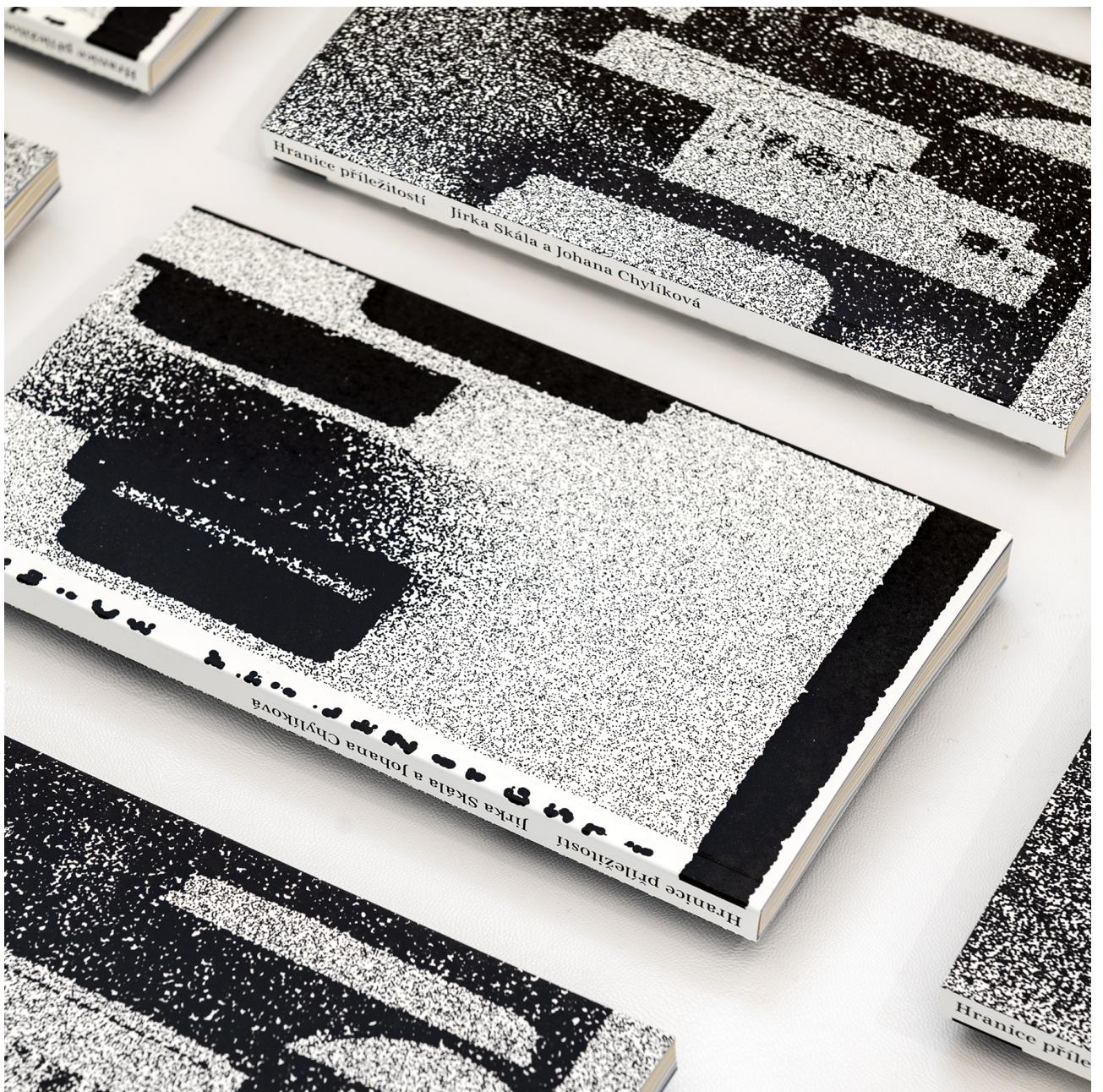

Hranice příležitostí, 2023

kniha, laser tisk, velikost cca A5, náklad 150 kusů

vydalo Nakladatelství AVU

Tato publikace vznikla ve spolupráci Jirky Skály se socioložkou Johanou Chylíkovou a zaměřuje se na ekonomické, sociální a kulturní nerovnosti mezi studujícími na vysokých výtvarných uměleckých školách v České republice. Kniha ve svých čtyřech kapitolách prezentuje výsledky hloubkových rozhovorů s devíti respondenty. Zaměřuje se v nich převážně na téma profesní aspirace, na schopnost dotazovaných propojit uměleckou práci s uměleckou praxí, a na jejich volnočasové aktivity v době dospívání. Jedná se o první výzkum tohoto typu v kontextu České republiky. Jeho záměrem je přesunout debatu o kvalitě a exkluzivitě vysokého uměleckého školství k opomíjenému tématu sociální prostupnosti veřejného vzdělávacího systému.

5

*Kdo netvoří kulturu.
Kultura ve světle sociální nerovnosti*
Tereza Stejskalová

15

Popis výzkumu
Johana Chylíková

21

Exposed
Jirka Skála ft. Hynek Alt a Aleksandra Vajd

39

*Distinkce v komunitě studujících umění:
Typ sídla, národnost, socioekonomický status,
sociální kapitál a gender*
Johana Chylíková

59

*Volnočasové aktivity:
mezi rodinou, sebevýjádřením a kapitálem*
Jirka Skála

75

Profesní aspirace, rodinné zázemí a podpora
Johana Chylíková

101

*Umělecká práce:
mezi emancipací a tradicí*
Jirka Skála

121

English Summary by Chapter

Kniha vychází díky finanční podpoře Grantové soutěže
na vydání publikací NAVU – Nakladatelství AVU.
ISBN 978-80-88366-27-0
© Akademie výtvarných umění v Praze, 2022
© Jirí Skála, Johana Chylíková, Tereza Stejskalová,
Hynek Alt, Aleksandra Vajd a Marek Tomín

Johana Chylíková

V této kapitole se zabývám profesními aspiracemi studujících českých vysokých uměleckých škol s výtvarným či vizuálním zaměřením a vztahem těchto aspirací k podpoře, která se studujícím dostává od rodičů či jiných blízkých příbuzných. V tomto textu nejprve představuji, co jsou aspirace a jak o nich mluví respondenti našeho výzkumu. V kontextu aspirací dále sleduji, jaké jsou faktory aspirací studujících, zejména se věnuji spojitosti mezi výší aspirací a morální, ekonomickou a profesionální podporou rodiny respondentů. Zabývám se i souvisejícími fenomény, jako jsou profesní sebevědomí, uvažování o uplatnění v době hlášení se na uměleckou školu a postoj rodiny respondenta k volbě umělecké školy.

Aspirace jsou v této studii definovány jako předpoklady k budoucímu profesionálnímu životu, resp. profesionálnímu úspěchu. Kvalitativní analýza prezentovaná v této kapitole vychází z hloubkových rozhovorů se sedmi studujícími českých vysokých uměleckých škol v období na konci bakalářského či magisterského studia. V hloubkových rozhovorech jsme se respondentů ptali, jaké mají představy o své umělecké tvorbě po ukončení studia a zda očekávají, že se budou profesionálně věnovat umění. Respondenty s nižší a vyšší aspirací jsem identifikovala na základě jejich vlastních výpovědí o očekávané profesní budoucnosti. Za výše aspirující respondenty jsem označila ty studující, kteří byli odhodlání stát se profesionálními umělci, tedy jasné vyjadřovali, že se profesionálními umělci stát chtějí, a byli rozhodnuti se plně věnovat dosažení tohoto cíle. V této kapitole vycházím z rozhovorů s celkem sedmi respondenty, z nichž byli dva studující s nižšími aspiracemi, čtyři s vyššími aspiracemi a jeden se střední aspirací, u kterého bylo jasné, že aspirace nejsou nízké, ale rovněž je nebylo možné označit za vyšší.

another structuring category in the form of nationality, specifically hailing from a country in Eastern Europe. According to our respondents, this background is considered inferior in Western Europe and is the cause of students having the subjective feeling of being overlooked by teaching staff at Western European art schools.

With regard to economic capital as a distinction category, this did not turn out to be a strong means of structuration. We did not observe a sense of class affiliation among our respondents with the exception of those from the lower social class, who to varying degrees reflected on the fact that they came from a disadvantaged environment. One of our respondents actively works with this class awareness, employing it as a source of professional motivation and putting it to use in their artistic practice. According to the testimonies of our respondents, the socio-economic status (SES) of a fellow student from the same studio or course does not play a role in their position in the collective and they are not judged by others in this respect. To some extent, however, SES may have a hidden influence, as suggested by one of our respondents who indicated that revealing a socially privileged background is not desirable within the student community. Another hidden form of the structuring potential of SES ensues from the fact that students are aware of whether their peers are fully supported by their parents or have to work to put themselves through school.

Social capital is another category of distinction. However, it is specific within the tertiary art school environment in terms of its highly dynamic nature. This dynamism stems from the fact that students are at the outset of their careers, have not fully established connections within the network

of social relations and are only beginning to generate social capital. Within this environment, the creation of social capital is typified by strategic mobility inside the student community with the aim of fostering contacts that may prove profitable from a professional viewpoint in the future.

In our study, the gender category reveals itself to be the strongest distinction in social space. Not only is gender a source of identity as such, it is also an important means of structuring the tertiary-level art student collective since it is employed as an evaluative category. Of interest is the case of one of our respondents who felt that she was not only discriminated for being female, but that this was exacerbated by her interest in feminism. Within the context of the construction of female gender identity, the study came up with evidence of a degree of pressure within the art milieu on expressions of femininity in terms of dress code and body ornamentation, where conformist feminine appearance was found to be considered less desirable or even regarded critically. One respondent drew attention to inappropriate sexual behaviour on the part of a teacher whose conduct created an uncomfortable atmosphere for both female and male students.

*Free-time Activities:
Between Family, Self-expression and Capital*
Jirka Skála

Extracurricular educational institutions and informal, special-interest activities had a marked influence on the decision of our participants to study fine art at university level. Furthermore, most of them arrived at this personal realisation